

Dr. Takáts László ny. orvos ezredes, az orvostudományok kandidátusa

Az új magyar hadsereg szerepe a Magyar Vöröskereszt újjászervezésében

A szerző levéltári adatok alapján ismerteti, hogy a felszabaduláskor született demokratikus honvédségnek milyen szerepe volt az új, demokratikus Magyar Vöröskereszt életrekelésében és fejlődésének megindításában. Az egyesület történetéről készült tanulmányok ezt a kérdést csak érintőleg tárgyalják. A Magyar Vöröskereszt jelenkori története nem nélkülözheti a honvédség történelmileg is értékes tevékenységének megörökítését.

A 100 éves Magyar Vöröskereszt jelenkori történetéről megjelent részben tudományos igényt is kielégítő, részben olvasmányos jellegű megállapításokat óhajtom néhány, levéltárilag igazolható adattal kiegészíteni¹. Teljességre való törekvés nélkül, de mégis kissé részletesebben szándékozom kifejteni, hogy a felszabaduláskor született magyar honvédség mit tett az új típusú Magyar Vöröskereszt újjászervezése érdekében.

A későbbiekben ugyan néhányszor utalni fogok az egyesület háború előtti és alatti tevékenységére, mégis szükségesnek látom, hogy már bevezetésként néhány konkrétumot előrebocsássak. Azzal, hogy a régi vezetőség nyugatra távozott, hozzájárult a vöröskeresztes intézmények és anyagok külföldre hurcolásához, ugyanakkor segítség nélkül hagyott az országban közel 8 milliónyi magyart, köztük rengeteg beteget és sebesültet, a régi Vöröskereszt elveszítette társadalmi megbecsülését. Tisztán kell azt is látnunk, hogy a régi Vöröskereszt nem nyugodott széles társadalmi alapokon, szervezettsége a felső tizezrektől legfeljebb a középosztály egy rétegéig hatolt le. Azt viszont elfogulatlanul megállapíthatjuk, hogy az „igazi vöröskeresztes eszmét” jelentő humanizmus és gyakorlati segítő készség a magyar nép többségében mélyen gyökerezett.

Már a debreceni ideiglenes kormány felismerte, hogy hazai és nemzetközi szempontból milyen nagy a jelentősége a Vöröskereszt mielőbbi talpraállításának. A Nemzeti Főtanács *Kisházi Iván Györgyöt* 1945. február 20-án megbízta* (egyres irat szerint „kinevezte”) a szerv ideiglenes ügyvezető igazgatójának. A részfeladatok megoldására egy *ötös bizottságot* rendelt mellé². Helyesen értékelte ugyanakkor azt is a kormány, hogy a szétzilálódott és anyagi javak nél-

* *Hantos J.* szerint a megbízatás már 1944. decemberben történt.

küli Vöröskereszt újjászervezése hosszabb időt vesz igénybe, már pedig az égető hazai szükséglet azonnali és hatékony segítséget igényelt. A Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére erre a célra jött létre 1945 első hónapjaiban a Nemzeti Segély (NS) mozgalom. A kommunisták dinamikus szervező erővel, a Nemzeti Bizottságok, a régi vöröskeresztes és vörös-segély aktívák, a népfront pártjainak, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének (MNDSZ) és egyházi karitatív szervek bevonásával pár héten belül országossá tették a mozgalmat. *Sárkány J.* szerint az akció a „...népi összefogás és szolidaritás megtestesítője volt, célja és szelleme pedig antifasiszta és harcosan demokratikus volt”³. A Nemzeti Segély mozgósította az egész társadalmat, azon belül elsősorban az egészségügyi szerveket az éhínség és járványok megelőzésére, kallódó gyermekek, tüdőbetegek és hontalanok megmentése érdekében végzendő munkára. — Nem óhajtom az NS tevékenységét bővebben tárgyalni, helyette utalnék *Kárász Gy.* 1947-ben megjelent munkájára⁴.

A honvédség és a Vöröskereszt viszonya a felszabadulás után

Midőn a debreceni kormány 1945 tavaszán rendeletet hozott egy új és demokratikus Magyar Vöröskereszt (MVK) létrehozására⁵, egyidejűleg fenntartotta a Horthy korszakban kialakult rendszert és a honvédelmi minisztert megerősítette az egyesület feletti felügyeleti jogkörében⁶. Az újjáalakítandó Vöröskereszttel kapcsolatban a következő fő feladatokat kapta a HM.

— Harcolnia kellett az új MVK-nak a Nemzetközi Vöröskeresztes Bizottság (Comité International de la Croix Rouge) által történő elismertetéséért és egyszersmind az Ausztriában és Németországban gomba-módra megszaporodott ún. vöröskeresztes kirendeltségek felszámoltatásáért.

— Az itthon maradt és igazolt, valamint az újonnan toborzott tagokkal kellett munkálkodnia az új és demokratikus MVK alapjainak lerakásán. Szívós harcot kellett folytatnia a vöröskeresztes gondolat társadalmi megbecsülésének újra kivívásáért.

— Létre kellett hoznia a békeidők vöröskeresztes munkájának szervezeti alapjait.

I. Nemzetközi síkon folytatott harcok

A Nemzetközi Vöröskereszt egy képviselője már 1945 március végén — április elején megjelent a debreceni kormány honvédelmi miniszterénél tájékoztató és a legégetőbb szükségletek felmérése céljából (*Kéry K.*). Az akkoriban alakuló új MVK vezetőség még nem tudta áttekinteni, hogy milyen egészségügyi erők és eszközök maradnak az ország területén, hiszen még folytak a harcok az ország felszabadításáért. A kitelepült régi vezetőség és a hozzájuk csapódott jónéhány „úri” kalandor viszont már 1945 elejétől, de még erőszakosabban a német fegyverletétel után nagy aktivitással ostromolta a svájci központot saját jogfolytonosságának elismertetése érdekében. Nem vonjuk kétségbe, hogy a kitelepített háromszáz-ezernyi személy, köztük betegek, sebesültek, családok és gyermekek is segítségre szorultak, de 1945 márciustól a régi MVK jogi helyzete megszűnt.

A honvédelmi miniszter időben jelentést tett a minisztertanácsnak, hogy „... a honvéd és vöröskeresztes egészségügyi intézetek pótolhatatlan anyaga csak a Vöröskeresztet megillető kiváltságok védelme alatt menthető meg és

szállítható haza”⁸. A kormány közbelépésére, ill. kérésére a Nemzetközi Vöröskereszt a kihurcolt javak őrzését a megszálló hatalmak útján szervezte meg. A kitelepült egykori hivatalos, vagy magukat hivatalossá előléptető „ügyintézők” 1945 első felében még jelentős szerepet játszottak. Felelőtlen személyek útján sok érték került illegálisan ausztriai és német feketepiacokra.

Az itthon egymásután jelentkező svájci, svéd, dán, amerikai, szovjet és más vöröskeresztes, vagy segélyező intézmények (JOINT, UNRRA, UNICEF) elsősorban az MVK-án keresztül akarták tevékenységüket folytatni. Sürgősen el kellett tehát ismertetni az új MVK nemzetközi jogi helyzetét. A Bécsben folyó nemzetközi tárgyalásokon *Irányi Jenő* orvos alezredes indította meg a harcot a nemzetközi jogfolytonosság elismertetéséért és egyben a külföldön működő „vöröskeresztes kirendeltségek” illetéktelenségének elfogadtatása érdekében. A Nemzetközi Vöröskereszt elismerte az új életre kelt szervünket és így a magyar kormány, ill. az MVK megkapta a külföldi „központok” feletti rendelkezési jogot is. Maga diszponálhatott a hazatelepítésre váró betegek, családok és gyermekek külföldön történő segélyezéséről. Az elért eredmény egyaránt öregbítette a demokráciát építő ország és fiatal hadseregének nemzetközi tekintélyét. A honvédség kezdeményezése joggal követel magának helyet a Magyar Vöröskereszt történetében⁹.

Az MVK új vezetőségébe bevonták a népfront pártjainak egy-egy képviselőjét. Az ügyek gyakorlati intézése azonban egyre inkább az itthonmaradt és újra színre kerülő régi vezetőségi tagok kezébe ment át. Az 1945 júliustól meginduló nemzetközi segélyszállítmányok körül már veszélyessé kezdett válni az „ügyeskedők”-nek a nyüzsgése. Jónéhány korrupt vezetőségi tag megszédte a maga sápját, de kezükön a hivatalos, különösen a névreszóló küldemények (cigaretta, csokoládé, kávé, cukor, konzervek, sőt penicillin is) egy része a fekete kereskedelembe kötött ki. A visszaélésekre az MKP hívta fel a honvédelmi miniszter figyelmét, aki — katonapolitikai osztálya útján — azonnal vizsgálatot rendelt el. Ugyanakkor javaslatot tett a belügyminiszternek, hogy függesse fel az MVK önkormányzati jogát. A két tárca pedig együttesen javasolta a kormánynak, hogy az egyesület élére miniszteri biztost nevezzen ki. Augusztus 8-án megtörtént *Irányi Jenő* orvos alezredes ügyvezető igazgatóvá, majd rövidesen miniszteri biztossá történő kinevezése¹⁰.

A katonai vizsgálati szerv indítványára váltottak le 15 vezetőségi tagot, akik ellen korruptció, dőzsölés, feketézés, reakciós személyeket bujtató és segélyező tevékenység, sőt még fegyverrejtegetés miatt is bűnvádi, ill. fegyelmi eljárást indítottak¹¹. Az MVK új, demokratikus vezetőségének kialakítása 1947 végére fejeződött be. Kompromisszumos megoldásként eleinte igénybe kellett venni a korábban nem kompromittált, igazolt és a vöröskeresztes ügyintézésben jártas, nemzetközi kapcsolattal és nyelvtudással rendelkező régi vezetőségi tagokat. Vagyis „... azoknak az embereknek a segítségét, akik felajánlották nekünk szolgálataikat és akik a régi időkben szerzett ismeretekkel rendelkeztek” (*Lenin*)¹².

Az 1945/46-ban felszámolt visszaélések, de még 1946/47-ben is előfordult ügyviteli és anyagkezelési mulasztások jó ideig vöröskereszt-ellenes hangokat váltottak ki a sajtóban. Ilyen megállapítások szerepeltek: „... jobboldali segélyező szervvé alacsonyodott”, „... a reakció fellegvára”, „... a reakciós elemek búvóhelye”, „... a népjóléti minisztérium mellett egy reakciós szociálpolitikai és egészségügyi alminisztérium szerepét akarja betölteni”, „... varró, szabó, vagy főző tanfolyamok leple alatt összegyűjtötték a község, vagy körzet

reakciós elemeit” stb. Jobb esetben az éledező Vöröskereszt munkáját az újságok agyonhallgatták¹³.

1945 második felétől külföldön már csak azok a kirendeltségek működhettek, amelyek elismerték az új MVK szupremáciáját. A külföldi központok felszámolása 1947 végéig történt meg. Igaz, hogy ekkor már nem tartozott az egyesület a HM felügyelete alá. A külföldi kirendeltségek az új MVK irányításával sok emberen segítettek, nagy mennyiségű értéket mentettek meg és szállítottak haza. A történelmi objektivitás ellen vétenénk, ha ezek felett a kirendeltségek felett sommásan elmarasztaló ítéletet mondanánk ki. Az értelmetlenül, vagy bűnös felelőtlenségből kitelepített régi vöröskeresztes vezetők között nem kis számú jóindulatú és becsületes ember is volt.

II. A honvédség szerepe a vöröskeresztes munka hazai szervezésében

A honvédség tisztában volt azzal, hogy az országban a háború romjain keletkezett súlyos egészségügyi, szociális és szociálpolitikai gondok megoldására sem maga, sem a szétfelaprózott Vöröskereszt nem képes. Reálisan ítélte meg a gyorsan kibontakozó Nemzeti Segély (NS) megnevezésű társadalmi tömegmozgalom jelentőségét, ezért kezdettől támogatta annak munkáját. A katonaeorvosok beléptek az NS-be, sőt néhány helyen vezető szerepet is tölthettek ott be¹⁴. Koncedálnunk kell, hogy az MVK újjászervezésében és demokratizálásában az NS a honvédségnek politikai és társadalmi-szociális vonatkozásban hatékony támogatást nyújtott.

Utaltam már arra, hogy a magyar társadalomban azokban a kritikus években is mély gyökerekkel rendelkezett az emberbaráti segítőkészség. Ezért találjuk a régi VK aktívákat az újonnan felállított katonakórházak első ápoló-, műtősnői és laboratóriumi asszisztensei között, a hadifogoly fogadó és üdítő állomásokon, a kallódó vagy hadifogságba került személyek után kutató irodákban. A szervezés időszakában természetesen az új honvédség igénybe vette a megmaradt vöröskeresztes szükségkórházakat saját beteget elhelyezésére (Debrecen, Hatvan u. 60., Szeged, Arany J. u. 14., Budapesten a Győri úti VK. kórházat, a volt Pajor szanatóriumot, Pécsen és más városokban a kórházak és klinikák fiókjaiként működő szükség-intézményeket). — A pályaudvari hadifogoly és menekült üdítő állomások előbb csak a HM segítségével tartották fenn magukat, de hamarosan megindult ebbe az irányba is a társadalmi adakozás. A HM katonaeorvosokat rendelt ki a nagyobb pályaudvarokra és határ-belépi állomásokra, akik a kórházi kezelésre szorulókat az újonnan létesült helyi kórházakba utalták¹⁵.

A felszabadulást követő másfél-két évben fellángoló hatalmas egészségügyi társadalmi megmozdulásban részt vett a honvédség és az éledező MVK is, de túlzás lenne bármelyikük vezető szerepéről is beszélni. A korabeli újságokban is egyéb sajtókiadványokban nem, vagy csak elvétve történik említés arról, hogy a Nemzeti Segély az MVK-tól, ill. annak aktíváitól mennyi segítséget kapott. Sajnos, nem egyszer történtek olyan diszkriminációs megállapítások, mintha a vöröskeresztes szervezet elvesztette volna létjogosultságát. Az eszme és az azt képviselő alkalmatlan, vagy éppen bűnös személyek közé nem lehet egyenlőség jelet tenni!. Még az 1962-ben megjelent MVK történet is arról szól, hogy a régi-ből ittmaradt vezetőségi tagok országosan az „úri” Vöröskeresztet akarták volna létrehozni. Nem kétséges, hogy a koalíciós időben ilyesmi is előfordult, az általánosítás azonban nélkülözi a történelmi objektivitást. Nem történt meg a sajtó-

ban annak méltatása, hogy a demokratikus honvédség milyen eréllyel és eredménnyel számolta fel 1945/46-ban az egyesületben leleplezett visszaéléseket, de arról sem sok szó esett, hogy mit tett a fiatal honvédség az MVK demokratikus alapjainak lerakása terén¹⁶.

Az ismertetett és nagyrészt az NS-sel közösen végzett egészségügyi és szociális tevékenység ismét hitelt kezdett szerezni a „vöröskeresztes” megnevezésnek és a munkásosztály és a parasztság milliói előtt eddig ilyen néven ismeretlen eszmének. A HM állásfoglalása egyértelmű volt. Újabb lehetőséget biztosított a szimpátia felkeltésére az a német kapituláció utáni SZEB döntés, hogy az 1. sz. katonai kórház (ma Központi) kivételével a már felállított, vagy még szervezés alatt álló helyőrségi kórházakat a Vöröskereszt kezelésébe kellett átadni. Miután akkor még nem volt működőképes Vöröskereszt, az „átadás” csak formális volt és így — felügyeleti joga alapján — az intézményeket tovább is a HM tartotta fenn. A személyi állomány hivatásos és tartalékos orvosokból, gyógyszerészekből és nagyobb részben volt vöröskeresztes ápoló- és műtősnökből állott. *Vöröskeresztes hadikórház* néven működtek az intézetek az 1946. őszi szervezésig, amikor újra helyőrségi kórházak lettek. Hasonlóan, csak névlegesen került átadásra a Gyógyfürdőkórház és a Budapesti Honvéd Rendelő Intézet¹⁷. A hazatért volt hadifoglyok, hontalanok és menekültek életében mély nyomot hagyott a vöröskeresztes fogadó állomásokon, hadikórházakban, honvéd, vöröskeresztes, vagy a Nemzeti Segély rendelőkben, intézményekben kapott ellátásuk, majd az otthonukban élvezett szociális támogatásuk. Mindez újabb lépéseket jelentett a vöröskeresztes gondolat társadalmi megbecsüléséhez.

A honvédségnek és egyben az általa képviselt MVK-nak további társadalmi elismerést jelentett, hogy a HM a volt Honvéd Orthopediai és Gyógyvégtagpótló Intézetet, a Győri úti, a kecskeméti, a miskolci volt vöröskeresztes kórházakat fenntartás nélkül az MVK rendelkezésére bocsátotta. Az egyesület akkor még nem rendelkezett megfelelő számú személyzettel és anyagiakkal, ezért a Népjóléti Minisztériumtól kért és kapott működtetésükhöz segítséget. — A honvédség gyermekotthonok számára, tüdőbetegek és rokkantak elhelyezésére rendbehozott kórházat (Szolnok), laktanyákat és egyéb katonai objektumokat, valamint felszerelési cikkeket adott át az MVK-nak, az NS-nek, tehát lényegében a magyar polgári egészségügynek¹⁸. Segített a HM a vöröskeresztes ápolói tanfolyamok szervezésében, előadókat, segédleteket és kórházi gyakorlati lehetőséget biztosított a hallgatók részére¹⁹. — A felsorolt körülmények mindinkább sürgették az MVK felügyeleti jogkörnek a békeviszonyok által megkívánt rendezését.

Úgy gondolom, hogy ma már értelmetlen lenne afelől diszkutálni, vajon az NS által szervezett akción belül, vagy amellett milyen napköziket, étkeztető álmásokat, gyermeküdültetést stb. szervezett az MVK. Nagyon is reálisan fogalmazta meg az akkori népjóléti miniszter (*Molnár E.*), amidőn a Nemzetközi Vöröskereszt számára küldött beszámolójában vöröskeresztes jellegű tevékenységnek minősítette mindazt, amit az éhező-nyomorgó országban 1945/46-ban az NS, társadalmi karitatív szervek és az éledező-erősödő MVK végzett²⁰.

A honvédség, a társadalmi szervek és a kommunista párt segítségével újra megbecsülést kezdett élvezni a vöröskeresztes eszme. Az 1945 második felétől egyre tömegesebben érkező külföldi segélyküldemények a kívántnál is nagyobb mértékben fordították az érdeklődést a Vöröskereszt felé. A vezetőség és a hálózat 1945—1946. évi politikai-erkölcsi állapot és szervezetségi foka miatt a segélyezés országos szervezése meghaladta az MVK akkori képességeit.

Az új Vöröskereszt egyesület a Nemzeti Segély és nem kis mértékben a

honvédség közreműködésével, a *néptömegek között éledt újra* és telítődött demokratikus tartalommal. Nem lehet eléggé hangsúlyozni a társadalom hatását, amelyből, Antheusként erőt merítve, izmosodott meg 1947 végéig az új és demokratikus MVK²¹.

III. A honvédség közreműködése a Vöröskereszt munkájának béke időszakra történő átállításában

Már említettem, hogy ennek a tanulmánynak nem célja, hogy az MVK háború előtti és alatti működését tárgyalja, mégis a *felügyeleti jogkörrel kapcsolatos viták*, majd a végleges rendezés jobb megértése érdekében, szükségesnek mutatkozik egy kis történelmi visszapillantást tenni.

Az első világháború után kritikus évek következtek az MVK életében. Vagyonának tekintélyes része a szomszéd államok területén maradt. Gyűjtésekből tengette életét, jóformán csak egy-egy karácsonyi segélyezési akció volt szerény megnyilvánulása. Az első világháborút követően az egyesületet a miniszterelnökség főfelügyelete alá rendelték, szakfelügyeletére pedig az akkori népjóléti-munkaügyi minisztériumot jelölték ki.²²

Az 1929. évi gazdasági világválság az egyesület teljes fizetéseképtelenségét vonta maga után. A HM vállalta magára 1930–31-ben szanálását, a további években pedig évi 100 ezer pengő szubvencióval beleszólási jogot is biztosított magának. A második világháború alatt még inkább a hivatalos politika uszályába került: az 1940-es MVK országos közgyűlés 1941. január 1-től a HM-nek való alárendeltségét mondta ki. Az akkor módosított alapszabály szerint (9. §), a miniszterelnökség a honvédelmi miniszterre ruházta a felügyeleti jogkört. A 8. §-t pedig azzal toldották meg, hogy az alárendeltség a majdani békekötés után még hat hónapig fog tartani.²³

1. Az MVK hovatartozásának, másszóval a felügyeleti jogkör szabályozásának kérdése első ízben 1945 júliusban vetődött fel az akkori NM (*Molnár E.*) részéről. A minisztertanács részére összeállított felterjesztésében hivatkozott a már fellejtett SZEB döntésre, amelynek alapján akár a vöröskeresztes katonai hadikórházak átadását is kérheti. Mondanivalójából kiérzik, hogy szorgalmazni óhajtja a Vöröskereszt fölötti felügyeleti jogkör rendezését. Azt írja továbbá, hogy állítólag a Nemzetközi Vöröskeresztes Bizottság és a Nemzetközi Vöröskeresztes Liga állásfoglalása szerint, a Vöröskereszt csak a háború tartama alatt tartozhat a HM alárendeltségébe. — A minisztertanács az igényt nem ismerte el, miután az MVK szervezését már korábban a HM-re bízta és azt is megállapította, hogy a szervezés alatt álló új honvédségnek nemcsak a vöröskeresztes kórházakra, hanem magára az MVK-ra is szüksége van. Sokkal többre vezetett a két tárca között ugyanakkor megindult közvetlen tárgyalás. A HM maga is céltalannak látta, hogy a békeszerződés várható közeli megkötése után bármennyig is az ő kompetenciájába tartozzék az egyesület²⁴. Kinyilvánította, hogy a nyugatról visszatérő honvédségi és vöröskeresztes egészségügyi anyagok 2/3-át, ill. 1945 novemberi megállapodásuk után 3/4 részét átengedi a polgári egészségügynek. 1946 elején nem emelt az ellen sem kifogást, hogy a tárgyban a népjóléti minisztérium a Gazdasági Főtanácstól (GT) újabb döntést kérjen. Az utóbbi eredményeként minden nyugatról visszaérkező egészségügyi anyag, a kimondottan katonai jellegűek kivételével, 1946 elejétől az NM égisze alatt alakult bizottság hatáskörébe került. Ebben a bizottságban az MVK és a HM képviselője is benne volt²⁵. Az MVK az 1945 végén érkező svájci, svéd és dán gyógyszerzállítmányok elosztási jogát átengedte a jelzett bizottságnak²⁶. A bi-

zottság útján a honvédség betegeinek is jutott olyan hiánycikkekből, mint az insulin, penicillin, arzenobenzol-, máj-készítmények, vitaminok stb.²⁷

Történelmi objektivitással meg kell állapítanunk, hogy az NM kezdeményezésében az ország egészségügyi intézményeinek kifosztott állapota, működő kórházainak háborús sérültekkel való megterhelése játszott elsődleges szerepet. Nem lehet azonban szó nélkül elmenni ama tendencia mellett sem, hogy a várható nemzetközi vöröskeresztes szállítmányok feletti intézkedési jogkör megszerzésével, az NM Szociálpolitikai osztálya keretében működő NS-nek kívánt anyagi eszközöket biztosítani. A társadalmi segítségen túlmenő nemzetközi segély hovaforodításának politikai jelentősége is volt.

Az illetékességi jogkör vitájának második hulláma 1945 novemberben keletkezett. A honvédség intézeteit, rendelőit az egyre nagyobb tömegben érkező volt hadifoglyok orvosi felülvizsgálata, kórházi elhelyezése megoldhatatlan feladat elé állította. A HM javasolta a kormány, hogy ezt a terhet vegye le vállairól és hatálytalanítsa Horthy honvédelmi miniszterének már a maga idejében is irreális vállalását. A kérés alapján jött létre a *Hadigondozó Bizottság* elnevezésű kormány szerv. A Bizottság a gondozás konkrét megszervezésével az NM Társadalompolitikai, ill. Hadigondozási főosztályát bízta meg²⁸. A honvédség helyt adott az NM azon kérésének, hogy a polgári hadigondozó hálózat kiépítéséig, maga gondoskodjék a nagy számban működő rokkantotthonról. Mind ezen felül vállalta a honvédség, hogy az Állami Rokkantotthon céljaira, rendbehozva, átadja a Németvölgyi út 41—43. sz. alatti, az Állami Hadirokkant Helyreállító Sebészeti Kórház céljára pedig a Karolina u. 25—27. — Daróczi út 24. sz. alatti objektumát. Az utóbbi részére személyi és anyagi segítséget is nyújtott²⁹. — Az *MVK* felügyelet jogköre ekkor még megmaradt a HM kezében.

A felügyeleti *jogkör végleges szabályozása* 1946 első felében már történelmi szükségszerűséggé vált. A HM április végéig végrehajtotta az egyesületben folyó visszaélések felszámolását, lerakta az *MVK* működésének alapjait. Az ország anyagi helyzete, de politikai okok is mindinkább sürgették a honvédség létszámának maximális csökkentését. A B-listázások folytán megfogyatkozott egészségügyi személyi állomány már nem tudott megfelelő szervező erőket biztosítani a VK központi és hálózat fejlesztéséhez. A főfelügyeletet 1946-ban a miniszterelnökség vette át, amely ezt a jogot hamarosan a belügyminiszterre, a szakfelügyeletet pedig a népjóléti miniszterre ruházta át. A kormány 1946. május 1-től *Antall József* volt újjáépítési miniszter személyében polgári kormánybiztost állított az *MVK* élére³⁰.

2. A felügyeleti jogkörön kívül *rendezni kellett a segélyezés kérdését* is. Az 1946 folyamán már tekintélyes tételekben érkező nemzetközi segélyszállítmányok átvétele, kezelése, raktározása, szétosztása messze meghaladta az *MVK* teljesítőképességét. A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság budapesti kirendeltségének egyetértésével, a kormány *Segélyező Bizottságot* hozott létre, amelyben az *MVK* részvétele mellett, a segélyügyeket lényegében a Közellátási, a Népjóléti minisztérium és a Nemzeti Segély látta el³¹.

3. Az *MVK* távlati feladatokra való előkészítésében részt vett a honvédség. — *Molnár Erik* 1945 végén készített összeállításában még elég tág keretekben körvonalazta a békefeladatokat. Fontos határállomást jelentett a felszabadulás után Szegeden 1946-ban tartott I. VK „kongresszus”, amely a társadalmi egészségügyi munka döntő feladatának jelölte meg a mozgalomnak a munkásosztály felé történő kiterjesztését: megalakították a *gyári vöröskeresztes csoportokat*. Az 1947. október 17—18-án tartott pécsi II. „kongresszus” már olyan békefeladatokat határozott meg, amelyek napjainkban is jelentős profilját képezik az

MVK-nak: társadalmi szociális és egészségügyi felvilágosítás és propaganda, elsősegély tanfolyamok tartása, országúti, vízi, balatoni mentőállomások fenn-tartása, önkéntes ápolónő képzés stb. Ezek megegyeznek a *Des Guettes* által jól megfogalmazott békebeli vöröskeresztes teendőkkel³².

Az 1948-ban történt első szabályozás után az 1955. évi tv. erejű rendelet és az akkori MVK alapszabály 2. §-a szerint „A nemzetközi egyezmények alapján a hadrakelt sereg sebesültjei, betegei, továbbá hadifoglyok és a polgári lakosság tekintetében látja el a ráháruló feladatokat”. A jelenlegi alapszabály az 1959. évi kongresszus határozata szerint az MVK feladatát inkább a polgári védelem területére szűkítette (II. fej. 5. p.). A honvédség igen nagyra értékelte mindig az önkéntes ápoló képzést, amelyhez 1950-es évek elejéig évi 100 ezer forinttal járult hozzá. A honvédség javaslatára történt 1948 óta az önkéntes és a hivatásos ápolóképzésben heti egy óra tartamban a katonaegészségügy oktatása. Az önkéntes tanfolyamok akkori előadói között sok katonaoorvost találunk. A honvéd-kórházak gyakorlási lehetőséget biztosítottak a növendékeknek³³.

Tanulmányomban a Magyar Vöröskereszt és a honvédség 1945—1947 közötti kapcsolatáról igyekeztem áttekintő képet adni. A 100 éves fennállását ünneplő MVK történetében ez az alig két év rövid időszak ugyan, de korántsem annyira jelentéktelen, hogy a jubileum kapcsán megjelent sajtókiadványok említésre is alig méltassák. Jelentősége pedig a 100 év előtti megalakulásával hasonlítható össze. Levéltári adatok bizonyítják, hogy a honvédség az ideiglenes kormánytól 1945 márciusban kapott feladatát becsületesen elvégezte. Az egyesület nemzetközi elismertetésében, működési alapjainak lerakásában, demokratikus fejlődésének megindításában és a vöröskeresztes eszme hazai újra felemelésében jelentős munkát végzett.

I R O D A L O M

1. *Gyűszű M.*: 100 éves a Magyar Vöröskereszt. Honvédorvos, 1981, 33, 3—6. — *Hantos J.*: A Magyar Vöröskereszt 100 éve. Akad. K. Bp., 1981. — *Magyar J., Tóth L.*: Történelmi ismertetés a Magyar Vöröskeresztről. Medicina, Bp., 1962. — *Pásztor I.*: A Magyar és Nemzetközi Vöröskereszt múltjából. Pécs, 1969. — *Rostás I.*: A Magyar Vöröskereszt 1954., 1959., 1964. évi kongresszusai. MVK évkönyv, Szikra, Bp., 1966. — *Tansley, D. Donald*: A Vöröskereszt szerepének újraértékelése (magyar kézirat kiadv.). MVK, Bp., 1975. — *Takáts L.—Füller J.—Leitner F.*: Katona-egészségügyi szolgálatunk megalakulása és működése a fel-szabadulás évében. — *Hadtört. Közl.* 1977, 24, 31—60. — *Vállay Gy.*: Az MVK 1974. évi 2. (pécsi) kongresszusa (kézirat). 1974.
2. *HL. HM. Eln.* 20 241, 23 285/1945. — *Nemzeti Főtanács* 2043/Elns. — 1945.
3. *Sárkány J.*: A Nemzeti Segély. Orvosok L. 1945, 1, 427.
4. *Kárász Gy.*: A Nemzeti Segély két éve. Szikra, Bp., Passim. 1947.
5. L. 2. sz. jegyz.
6. *HL. HM. Eln.* 33 520/1945.
7. *Kéry K.*: visszaemlékezései.
8. *HL. HM. Eln.* 96 581/1945.
9. *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 2. dob. 84 154/1945., 4. dob. 1065/1946. — *Irányi J.* emlékirata és iratgyűjteménye.
10. *BM ir.* 259 690/IV. o. — 1945. — *HL. HM. Eln.* 34 075, 35 710/1945.
11. *Uo.* 37 124, 42 010/1945.
12. *Lenin*: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. I—II. Zrínyi, Bp., 1958. II/517.
13. *Magyar J.—Tóth L.*: Történelmi ismertetés... i. m. 37. — *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 2. dob. 13—45. p. — *Uo. Szoc. Pol. Ig. ir.* 59 683/1948. — *Délmagyarország* (napilap). V. 114. 123. p. 1948.
14. *HL. HM. Eln.* 35 793/1945., 474 033/1948. — *SZOT Klt. Eü. Szaksz. ir.* 54/F. csom. Szn. 1947. I. 13. — L. még az 1. sz. lábjegyz.!

15. *HL. HM. Eln.* 29 588, 32 328, 34 648, 37 277, 43 526, 46 118/1945. — *Pécsi All. Lt. MVK ir.* 224/1945.
16. *Kárász Gy.*: A Nemzeti Segély... i. m. — *Magyar J.—Tóth L.*: Történelmi ismeretetés... i. m. 37. p. — *Sárkány J.*: A Nemzeti... i. m. passim. — *Délmagyarország, Dunántúli Napló, Szabad Nép* (napilapok). Passim. 1945—1947.
17. *HL. HM. Eln.* 24 449, 25 682, 32 508, 32 927, 35 846, 43 526, 49 600/1945., 90 252. 410 469, 421 086, 425 593, 432 910, 455 729/1946.
18. *Uo.* 2378, 4387, 20 241, 22 966, 23 285, 29 588, 33 139, 40 235, 40 572, 41 705, 43 526. 43 616, 82 184, 82 210, 83 940/1945., 2686, 16 135, 78 206, 83 416, 403 695, 407 505, 421 086, 425 593/1916., 474 033/1948. — *Uo. I. ker. pság. ir.* 950/1945. — *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 3. dob. 535/1946. — *Uo. GF. ir. XIX/1.* 3694, 5501, XIX/62, 7682/1946.
19. *HL. HM. Eln.* 64 042, 649 046/1949. — *UMKL. NM. Eln. ir.* 13 450/I. 3. o. — 1949.
20. *Uo. NM. Molnár E. ir.* 2. dob. 84 154/1946., 4. dob. 1065/1946.
21. *Magyar J.—Tóth L.*: Történelmi ismertetés... i. m. 24. p. — *HL. HM. Eln.* 11 448, 16 636, 415 283/1946., 15 737/1948. — *UMKL. Eln. ir.* 3828/1946. — *Uo. Szoc. Pol. Ig. ir.* 8. dob. 1065/1946.
22. *Miniszter Elns.* 1351/1. — 1928. — *HL. HM. VKF. ir.* 4061/1928.
23. *Divényi E.*: A Magyar Vöröskereszt alapszabályai, 1940. Bp., Attila ny. 1942. — *Vállay Gy.*: A Magyar Vöröskereszt jelentése 1937. júl. 1-től 1940. okt. 31-ig. Bp., Attila ny. 1940. — *HL. HM. Eln.* 33 520, 96 581/1945. — *NM. ir.* 22 562/IV. 3. o. — 1945.
24. *HL. HM. Eln.* 33 520/1945.
25. *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 2. dob. 84 154/1945., 4. dob. 1065/1946. — *Irányi J.* emlékirata és iratgyűjteménye.
26. *UMKL. NM. OKT. ir.* 2. dob. 651/IV. o. — 1945. XI. 14.
27. *HL. HM. Eln.* 25 682, 25 690, 32 508, 32 927, 43 234, 43 526, 46 648, 49 600/1945., 20 296, 25 451, 31 828, 414 882/1946. — *Uo. I. sz. hőrs. kórh. ir.* 155, 192, 272, 305/sgt. 1945. — *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 6. dob. 554/1946. — *NM. Eln. ir.* 212 125/VIII. — 1946.
28. *HL. HM. Eln.* 28 063, 39 190, 41 283/1945., 3341, 17 515/1946. — *UMKL. NM. OKT. ir.* 2. dob. 614, 838, 841, 849/VIII. — 1946. — *Uo. NM. Eln. ir.* 29 000/1945.
29. *HL. HM. Eln.* 23 500, 31 249, 33 394, 34 648, 39 190, 41 037, 69 869, 71 620, 102 194/1945. — *UMKL. NM. OKT. ir.* 614, 837—839, 843, 847/1945.
30. *Miniszter Elns.* 974, 3390, 7330/1946. — *HL. HM. Eln.* 11 448, 421 086/1946. — *UMKL. NM. Eln.* 8. dob. 59 683/I. 1. o. — 1947.
31. *Miniszter Elns.* 2320/1946. — *UMKL. NM. Molnár E. ir.* 3. dob. 629/1946., 7. dob. 601/1947.
32. *Ges Guettes, P.*: A Vöröskereszt és a Genfi Egyezmény nagy útjelző állomásai 1864—1939. (magy. ford.). Bp., Attila ny., 15. 1939. — *HL. HM. Eln.* 33 520/1945. — *UMKL. NM. OKT.* 4. dob. 1587/M—4. — 1947. — *Uo. NM. Szoc. Pol. Ig. ir.* 4. csom. 59 683/1948.
33. *HL. HM. Eln.* 629 861, 649 046/1949. — *Uo. KFCS.* 410 801/X. — 1949.

Такач Л., полковник м/с в отст.:

РОЛЬ НОВОЙ ВЕНГЕРСКОЙ АРМИИ В РЕОРГАНИЗАЦИИ ВЕНГЕРСКОГО КРАСНОГО КРЕСТА

На основании архивных материалов, автор освещает роль венгерской демократической армии, родившейся после освобождения, в возрождении нового демократического Венгерского Красного Креста. В работах, посвященных истории Венгерского Красного Креста, данный вопрос разработан недостаточно. Современная история Венгерского Красного Креста не может быть лишена увековечения исторически ценной деятельности венгерской армии.

Obst. a. D. Dr. med. László Takáts:

DIE ROLLE DER NEUEN UNGARISCHEN ARMEE BEI DER NEUORGANISATION DES UNGARISCHEN ROTEN KREUZES.

Annand von archivarischen Daten wird beschrieben, welche Rolle die nach der Befreiung entstandene demokratische Honvédarmee beim ins Leben Rufen des neuen demokratischen Ungarischen Roten Kreuzes und dem Einleiten seiner Entwicklung spielte. Die Studien zur Geschichte des Verbandes berühren diese Frage gerade nur. Die heutige Geschichte des Ungarischen Roten Kreuzes kann die Verewigung der auch geschichtlich wertvollen Tätigkeit der Honvédarmee nicht entbehren.

BRICANYL

inj., tabl.

antiasthmaticum, tocolyticum

ÖSSZETÉTEL

0,5 mg terbutalinum sulfuricum (1 ml) ampullánként;

2,5 mg terbutalinum sulfuricum tablettánként.

JAVALLATOK

Asthma bronchiale, bronchitis chronica, emphysema és a tüdő hörgőspasmussal járó megbetegedései. Fenyegető koraszülés, abortus imminens tünettel (16. terhességi héttől), cervix-insufficiencia és cerclage-műtét esetén az idő előtti kontrakciók megszüntetésére.

ELLENJAVALLATOK

Hyperthyreosis. Tachycardiával járó szívritmuszavarok. Terhesség alatti erős vérzés, korai lepényleválás és intrauterin infekciók, pyelitis chronica.

ADAGOLÁS

Asthma bronchialeban: felnőtteknek $\frac{1}{2}$ amp. (0,25 mg) sc., legfeljebb háromszor naponta, ill. naponta 2–3-szor 1–2 tabl.

A szimpatomimetikus aminokkal szembeni érzékenység lehetősége miatt a betegek kezelését ajánlatos napi 2,5 mg-mal (1 tablettával) kezdeni. Ha megfelelő hörgőtágulat nem jön létre, az adag 2 tablettára növelhető.

Gyermekeknek: 3–7 éves korig $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{2}$ tabl., 7–15 éves korig $\frac{1}{2}$ –1 tabl., 15 év felett 1–2 tabl., naponta 2–3-szor.

Szülészetben a kezelést tartós iv. cseppinfúzióval kell bevezetni, amelynek ajánlott max. időtartama 8 óra lehet.

Az infúzió összeállításakor 5 mg Bricanyl (10 ampullát) 1000 ml izotóniás glukóz- vagy izotóniás nátriumklorid-oldattal elegyítünk. (Az oldat 1 ml-e 5 mikrogramm terbutalint tartalmaz.)

A gyógyszer adagolását egyénileg kell meghatározni a hatás és tolerancia figyelembevételével (7–10 mikrogramm/perc.)

Általában ajánlatos az infúziós kezelést 10 mikrogramm/perc sebességgel kezdeni. Ezután 10 percenként 5 mikrogrammmal növeljük az adagot a percenkénti 25 mikrogramm eléréséig. Ezt az adagolást 1 órán át kell folytatni, majd 30 percenként 5 mikrogrammal csökkentjük az adagot a legkisebb hatásos fenntartó adagig. Utókezelésre, újabb fájtávékenység profilaxisára 3 napon keresztül sc. 250 mikrogrammot ($\frac{1}{2}$ amp.-t) adunk 4-szer naponta. Egyedüljleg 3X5 mg tabl.-t kap a beteg a tünetmentességig, max. a terhesség 37. hetéig.

A koraszülés egyes eseteiben használt, egyéb kombinációs kezelésre alkalmas gyógyszerekkel (prostaglandin-antagonistákkal, gesztagénnel, alkohollal stb.) együtt adható.

MELÉKHATÁSOK

A szimpatomimetikumokra érzékeny egyéneken tremor, palpitatio fordulhat elő. Ezek tartós orális kezeléssel folyamán rendszerint az első héten megszűnnek.

GYÓGYSZERKÖLCSÖNHATÁSOK

Tilos együttadni:

- halogénezett anesztetikumokkal (kardiális arrhythmia);
- MAO-bénítőkkel (hipertóniás krízis);
- adrenalinallal status asthmaticusban;
- béta-receptor-blokkolókkal (egymás hatását megfordítják);
- kortikoszteroidokkal glaucomában, tartósan (szembelnyomás fokozódása).

Kerüendő az együttadás:

- anyarozs-alkaloidokkal (extrém magas vérnyomás-emelkedés);
- egyes antihipertónikumokkal (guanethidin és származékai, reszerpin, alfa-metildopa; a hipotenzív hatás csökkenése);
- triciklikus antidepresszánsokkal (szimpatomimetikus aminok hatását fokozhatja); glaucomában együttes adásuk tilos.

Csak óvatosan adagolható:

- halogénezett anesztetikumokkal (kardiális arrhythmia);
- inzulinallal és orális antidiabetikumokkal (vércukorszint változása).

FIGYELMEZTETÉS

Adása óvatosságot igényel hipertónia, myocardialis insufficiencia esetén. A beteg szimpatomimetikus aminokkal szembeni érzékenységére figyelemmel kell lenni!

Diabetes mellitusban alkalmazva szükségessé válhat az inzulin vagy orális antidiabetikum adagjának újrateállítása.

Esetleges túladagolás esetén propranolol 1 mg/ml iv. inj. $\frac{1}{2}$ –1 ml/perc (max. 5 ml) adása ajánlott.

MEGJEGYZÉS

Az inj. csak vényre adható ki. Az orvos rendelkezése szerint (legfeljebb három alkalommal) ismételhető.

A tabl. csak vényre adható ki. Az orvos rendelkezése szerint (legfeljebb három alkalommal) ismételhető.

Asthma bronchialeban szenvedő betegeknek a tüdőbeteg-gondozó, belgyógyászati, gyermekgyógyászati szakrendelés szakorvosa, valamint a belgyógyász, gyermekgyógyász csoportvezető főorvos kórházi javaslat alapján térítésmentesen rendelheti.

CSOMAGOLÁS

10X1 ml amp. 3,70 Ft; 20X2,5 mg tabl. 2,90 Ft.

EGYT GYÓGYSZERVEGYÉSZETI GYÁR — BUDAPEST